

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ГРАНД-НАРАТИВ: ПІДХОДИ, КОНЦЕПЦІЇ, РЕАЛІЗАЦІЯ

УДК 930.85

С.М.Плохій *

ЯКОЇ ІСТОРІЇ ПОТРЕБУЄ СУЧАСНА УКРАЇНА? **

*Стаття*** представляє собою роздуми автора над шляхами створення сучасного українського історичного нарративу. Поштовхом до її написання став майже одночасний вихід у світ двох видань Павла Роберта Магочія – англomовної «Ілюстрованої історії України» (Торонто, 2007 р.) та україномовної «Історії України» (Київ, 2007 р.). Подано ширший контекст європейського й українського історієписання впродовж кінця ХІХ – початку ХХІ ст.*

Ключові слова: нарратив, П.Р.Магочій, національна історія, багатоетнічна історія, ідентичність, нація, кордон.

Як писав Е.Ренан, аналізуючи процеси націєтворення в Європі ХІХ ст.: «Засадничою передумовою для формування нації є хибне сприйняття історії»¹. Нині багато істориків погоджуються з цією тезою та, шукаючи альтернативи національній історії, намагаються сприймати історію правильно. У цьому вони досить часто наражаються на серйозні перепони – і у власному професійному оточенні, і поза його межами.

Спроба переконати східноєвропейських істориків полишити національний підхід до історії своїх держав після десятиліть пригноблення національних нарративів комуністичною владою може здатися такою ж дивакуватою ідеєю, як і гіпотетичні намагання змусити Л. фон Ранке відмовитися від своєї націоналістичної та державницької риторики після об'єднання Німеччини. Однак сьогодні підстав сподіватися на розуміння східноєвропейських істориків істотно більше, ніж це було у випадку їхніх італійських і німецьких колег у

* Плохій Сергій Миколайович – доктор історичних наук, професор департаменту історії Гарвардського університету (Кембридж, США)

E-mail: plohii@fas.harvard.edu

** Авторизований переклад з англійської мови – Сергій Біленький (Київ)

*** Публікація в «Українському історичному журналі» має за основу статтю С.М.Плохія, уперше видану англійською мовою 2011 р. (див.: Ploky S. *Between History and Nation: Paul Robert Magosci and the Rewriting of Ukrainian History // Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*. – 2011. – Vol. 39. – №1), українською – у часопису «Критика» (див.: Плохій С. *Між історією та нацією: Павло Роберт Магочій і переосмислення української історії // Критика*. – 2011. – Ч.9/10; пер. з англ. С.Біленького), а також у збірці, присвяченій П.Р.Магочію (див.: *Науковець, історик і громадський діяч: внесок Павла-Роберта Магочія в наше розуміння України та Центральної Європи: Матеріали симпозиуму*. – Ужгород, 2012; пер. з англ. В.Падяка) (прим. ред.).

¹ Renan E. *What is a Nation? // Nationalism in Europe from 1815 to the Present: A Reader / Ed. S.Woolf*. – London, 1996. – P.48–60.

другій половині XIX ст. Зрештою, писати національну історію у сучасних умовах означає зміцнювати у східноєвропейській історіографії ізоляціонізм і провінційність, що їх накидали їй протягом десятиліть існування «залізної завіси». Нові нації Східної Європи хочуть бути частиною об'єднаної Європи, а їхні молоді історики прагнуть знайти своє місце серед європейської та світової історичної спільноти.

Проте, як позбутися ґанджів сучасних історичних праць про країни Східної Європи? Ґанджів, спричинених десятиліттями існування тоталітарного режиму, з одного боку, та байдужістю західних істориків до вивчення минулого бездержавних націй, – з іншого? Нижче я розгляну можливості переписування, переформатування та реструктуризації східноєвропейських історичних наративів, ставлячи у центр уваги історію України.

Традиційна схема української історії

Почнемо з того, якими є основні характеристики українського історичного наративу, витвору національних будителів кінця XIX та початку XX ст. Окреслюючи часові рамки української історії, тогочасний наратив описував українців як народ, давніший за росіян, і, відповідно, наділяв їх незаперечним правом на суверенний культурний та політичний розвиток без будь-яких перешкод із боку їхнього молодшого брата. Задля досягнення мети початок цього історичного наративу слід було відсунути якомога далі. У результаті наратив, вироблений відповідно до поточних наукових стандартів, озвучив право українців на «присвоєння» Київської Русі. Такий підхід одразу зіштовхнув український наратив із традиційною російською історіографією, породивши між ними конфлікт, подібний до суперечок шведських і норвезьких істориків про етнічне походження варягів. Територіально новий український наратив пов'язав історію православної України в межах Російської імперії з історією греко-католицької України в межах Австро-Угорської імперії (це звершення М.Грушевського цілком зіставне з конструюванням бельгійського історичного наративу, що його здійснив А.Піренн)².

Національний наратив розглядав українську історію як становлення українського народу в результаті низки злетів і падінь. Подібно до Г. фон Зібеля та інших тогочасних німецьких істориків, котрі витворили міф німецької нації як «приспаної красуні», пробудженої «поцілунком» визвольних воєн³, українські історики вірили та працювали заради «пробудження» своєї нації. Український наратив був телеологічним так само, як і російський, тільки його кінцевою метою було не «возз'єднання російського народу», а емансипація «однієї з його частин» від пригноблення з боку іншої.

² Про А.Піренна й творення ним бельгійського наративу див.: *Koninckx Ch. Historiography and Nationalism in Belgium // Conceptions of National History: Proceedings of the Nobel Symposium 78 / Eds. E.Lönnroth, K.Molin, R.Björk. – Berlin, 1994. – P.34–48.*

³ Із приводу німецької національної історіографії див.: *Iggers G.G. Nationalism and Historiography, 1789–1996: The German Example in Historical Perspective // Writing National Histories: Western Europe since 1800 / Eds. S.Berger, M.Donovan, K.Passmore. – London, 1999. – P.15–29.*

Коли після 1991 р. панівною в українській історіографії стала національна парадигма, історіографічна українська нація нарешті здобула гору в історіографічному змаганні з династіями, державами й домінуванням російської та польської націй⁴. Ця зміна перспективи усунула багато шкоди, заподіяної українцям у межах російсько- та польськоцентричного наративів, та чи встановила вона бажану справедливість відносно історії України як країни і як території?

На це запитання доводиться дати переважно негативну відповідь. У перебігу націоналізації української минувшини поза увагою залишилися не тільки важливі аспекти територіальної та культурної історії, а й чимала кількість етнічних українців. Скажімо, ще за життя М.Грушевського його критикували за те, що він фактично замінив ранню модерну історію України історією козацтва – без сумніву, важливого елементу тогочасного українського соціуму, який, однак, становив його меншість. Крім того, М.Грушевський звів історію ХІХ ст. до історії українського визвольного руху. Інтелектуальні та культурні течії, що не входили до національного проекту, який переймався проблемами виникнення, занепаду й відродження нації, було виведено поза його межі⁵. Відтак ані М.Гоголь, ані І.Репін – етнічні українці, які народилися в Україні – не потрапили до мейнстриму української національної історії. Тих, хто чинив опір національному рухові – наприклад, М.Юзефовича, ініціатора Емського указу (1876 р.), згідно з яким у Російській імперії було заборонено україномовні публікації, – включали до історичного наративу, однак лише в ролі зрадників і лиходіїв. Із галицькими москвофілами та закарпатськими русинами поводитися не краще. З іншого боку, очевидною була тенденція «українізувати» навіть ті групи та інституції, які ніколи не мали ідентичності, що її можна визначити як українську. Сучасні дослідження з приводу формування політичних, культурних і національних ідентичностей на території нинішніх Росії, України та Білорусії вказують на загрозу приписування народним масам національних ідентичностей, яких тоді ще не існувало й котрі не було впроваджено у свідомість населення принаймні до ХХ ст.⁶

Якщо національним наративом української історії охоплено навіть не всіх українців, що вже казати про інші етнічні групи. Як нещодавно зазначив А.Кашпелер, неможливо написати історію державних інституцій, економіки, торгівлі або урбаністичних центрів України, зосереджуючи увагу лише на українцях⁷. Вони, безперечно, становили більшість у сільській місцевості, од-

⁴ Оцінки нинішнього стану історичної науки в Україні див.: *Kasianov G. Rewriting and Rethinking: Contemporary Historiography and Nation Building in Ukraine // Dilemmas of State-Led Nation Building in Ukraine / Eds. T.Kuzio, P.D'Anieri. – Westport, 2002. – P.29–46.*

⁵ На деякі вади схеми М.Грушевського вказав свого часу Д.Багалій (див.: *Багалій Д. Академік М.С.Грушевський і його місце в українській історіографії (історико-критичний нарис) // Червоний шлях. – 1927. – №1. – С.160–217.*

⁶ Про небезпеки такого підходу див. докл. у моїй книжці «Походження слов'янських націй» (*Plokhly S. The Origins of the Slavic Nations: Premodern Identities in Russia, Ukraine and Belarus. – Cambridge, 2006.*)

⁷ *Kappeler A. From an Ethnonational to a Multiethnic to a Transnational Ukrainian History // Ukraine as a Laboratory of Transnational History / Ed. G.Kasianov, Ph.Ther. – Budapest, 2009. – P.51–80.*

нак у містах, де переважали росіяни, євреї, поляки та німці, були в меншості. З одного боку, було б нечесно стверджувати, що в українському національному наративі немає місця меншинам. Однак зазвичай їх зображували агресорами, гнобителями та експлуататорами, у боротьбі з якими й народилася українська нація. Сьогодні можна відзначити певні позитивні зрушення в дослідженні та писанні багатоетнічної історії України. Ідеться, зокрема, про поступове усвідомлення того, що меншини слід включити в новий наратив української історії – і не як «інших», а як складову колективного «ми», важливий елемент української історії, котрий відрізняв її від історії інших земель.

Багатоетнічна історія України

Першу серйозну спробу написати територіальну, багатоетнічну та мультикультурну історію України зробив П.Р.Маґочій. Його велика, майже на 800 сторінок праця, уперше опублікована в 1996 р.⁸, стала альтернативою більш традиційному наративу О.Субтельного 1988 р.⁹, який в українському та російському перекладах не раз перевидавався в Україні, а в перші роки незалежності навіть використовувався як посібник в українських університетах. П.Р.Маґочій зумів написати історію України не тільки довшу, але й значно повнішу, ніж О.Субтельний, знайшовши в ній місце особам і подіям, яких у традиційному наративі не було, хоча вони вельми важливі для розуміння минулого й теперішнього України.

Розділи та карти Маґочієвої «Історії України», присвячені народам Східної й Західної України, є наочним свідченням новизни його підходу до української минувшини. Ще більш показове у цьому контексті порівняння його нещодавно виданої праці «Україна: ілюстрована історія» («Ukraine: An Illustrated History») з її далеким прототипом – «Ілюстрованою історією України» М.Грушевського, опублікованою в 1911 р. Для прикладу можна взяти ілюстративний матеріал книжок М.Грушевського та П.Р.Маґочія до культурної історії Східної України ХІХ ст. Отже, обидві містять портрети І.Котляревського, Т.Шевченка, М.Костомарова, П.Куліша та М.Драгоманова серед інших українських діячів того часу. Проте П.Р.Маґочій виходить за межі українського національного руху та наративу М.Грушевського й додає портрети М.Гоголя, Баал Шем Това, Шолом-Алейхема, Ю.Б.Залеського та І.Гаспринського¹⁰.

Історичний наратив П.Р.Маґочія, без сумніву, багатший за наратив М.Грушевського і приділяє значно більше уваги багатоетнічній та мультикультурній історії України, уводячи до неї персоналії з проросійською орієнтацією, провідних представників єврейського, польського й кримськотатарського культурних відроджень в Україні. Зрозуміло, не слід випускати з

⁸ *Magocsi P.R.* A History of Ukraine. – Toronto, 1996.

⁹ *Subtelny O.* Ukraine: A History. – Toronto, 1988.

¹⁰ Пор.: *Грушевський М.* Ілюстрована історія України. – Вінніпег, 1920. – С.488–505; *Magocsi P.R.* Ukraine: An Illustrated History. – Toronto, 2007. – Р.155–69. Укр. вид.: *Маґочій П.Р.* Історія України. – К., 2007. – 640 с.; *Його ж.* Україна: Історія її земель і народів. – Ужгород, 2012. – 794 с.

уваги, що Магочієву «Ілюстровану історію України» від праці М.Грушевського відділяє майже сто років історії й розвитку української та світової історіографії. Із погляду сьогодення, П.Р.Магочій досяг кращих результатів, ніж його попередник. Проте чи означає це, що процес переписування української історії та відновлення «історичної справедливості» завершився? Моя відповідь на це запитання, як уже можна було здогадатися, радше негативна, аніж позитивна.

Написання багатоетнічної історії України є, звісно, одним зі способів подолати ганджі національного нарративу. Такий підхід, якщо його ширше застосувати в конкретно-історичних дослідженнях, дасть не тільки політичну, але й наукову користь. Він дозволить скласти істотно багатшу мозаїку української історії та в ідеалі замінити конфронтацію різних етнічних нарративів їх співіснуванням. Однак написання багатоетнічної історії не означає вихід за рамки національно-етнічної парадигми. Це, радше, диверсифікація підходу, а не відмова від нього. Як зауважив А.Каппелер, багатоетнічний підхід має ті самі слабкі сторони, що й етнонаціональний, адже так само може впадати у примордіалізм, мислити в телеологічних термінах і маргіналізувати неетнічні групи та інституції.

Аби підтвердити свою думку, укажу на небезпеку, пов'язану зі зведенням методології вивчення української історії до багатоетнічного підходу. Зрозуміло, приклад узято з праць П.Р.Магочія. Переосмислення ним української історії в територіальних і багатоетнічних термінах щільно пов'язане з головним проектом його академічної кар'єри: висуненням та обґрунтуванням ідеї про те, що українці, чи, як вважає П.Р.Магочій, русини, котрі населяють Закарпатську область сучасної України та прилеглі території Словаччини й Польщі, є четвертою східнослов'янською національністю. Переосмислюючи та переписуючи українську історію, П.Р.Магочій фактично підготував ґрунт для конструювання нарративу, одночасно пов'язаного з українською історією й відмінного від неї – нарративу карпаторусинської історії, котрому притаманні всі типові ознаки нарративів етнонаціональних історій ХІХ – початку ХХ ст., зокрема й українського. Його підвалиною є той самий примордіалістський підхід до процесу утворення нації, згідно з яким вони існували споконвічно, а те, що сталося з ними після польського повстання 1830 р. в Російській імперії та революції 1848 р. в Австро-Угорщині, позначило не початок націєтворення, а болісний процес пошуку національної ідентичності. Згідно з цією теорією, нації вже існували – їм треба було лише знайти себе.

Успішність застосування такого підходу до будь-якого історичного нарративу, написаного в етнонаціональних термінах, здебільшого залежить від того, чи зможе історик-який-став-націєтворцем знайти докази існування його нації з прадавніх часів. У випадку карпаторусинської історіографії, як і більшості інших, це стало непростим завданням. Національні будителі мали доводити існування окремого русинського етносу на Закарпатті попри величезний масив історичних і лінгвістичних даних, які вказували на те, що предки карпаторусинів прийшли з території сучасної України та що аж до ХVІ ст. відбувалася міграція у цей регіон з українських територій Галичини й Поділля.

Правила міфотворення вимагають, щоби кожна нація мала окреме походження. Відповідно, прагнення прихильників русинського національного проекту прив'язати витоки власного етносу до Київської Русі, право на яку вже заявили потужніші російська та українська історичні міфології, не вписується у цю міфотворчу схему.

Як можна зберегти назву, принесену до регіону русинськими мігрантами, і водночас заперечувати її зв'язок із руськими князями, котрі принесли її в Карпати? Це питання стало ключовим для русинського історичного нарративу. Непрофесійні історики та національні будителі XIX ст., такі, як М.Лучкай (Поп), вирішували цю проблему, стверджуючи, що візантійські автори називали місцевих жителів «русинами» ще задовго до виникнення Київської Русі. Дехто з однодумців М.Лучкая шукав витоки русинів у місцевій православній традиції, пов'язуючи її не з князем Володимиром Київським, а зі святими Кирилом і Мефодієм. Потребу в поясненні того, як святі могли поширювати православ'я майже за два століття до розколу християнської церкви та за чверть тисячоліття до того, як цей розкол почав впливати на релігійну ситуацію у Східній Європі, поклали на плечі наступного покоління націєтворців на чолі з П.Р.Магочієм¹¹.

Здійснивши величезну роботу з деміфологізації традиційного нарративу української історії, П.Р.Магочій одночасно потрапив у пастку традиційного карпаторусинського нарративу. «Оскільки карпаторусини, – писав він у статті, опублікованій в “Енциклопедії історії та культури русинів”, – отримали християнство на понад століття раніше, ніж Київська Русь, цілком вірогідно, що вони використовували назву *русини* і їх називали *русинами* (латиною: *Rutheni*) навіть до початку русинської міграції із півночі та сходу»¹². Тобто П.Р.Магочій пов'язує назву «Русь» із християнством і віднаходить цей зв'язок у легендарному його прийнятті в регіоні. Чому він це робить? Якщо наша реконструкція правил національного жанру в історієписанні коректна, то – заради того, щоби злегітимізувати міф русинського походження, який не може належно функціонувати, допоки не позбудеться всіх зв'язків із рештою України, у тому числі з Києвом. До слова, цей міф робить карпаторусинів найстарішою християнською слов'янською нацією. Не кожна, навіть усталена, нація може похизуватися такою міфологією.

Про що свідчить цей екскурс у галузь карпаторусинського міфотворення? Використання багатоетнічного підходу до української історії може допомогти написати кращий український історичний нарратив, однак також несе у собі загрозу замінити один нарратив, покликаний утвердити домінування певної нації, багатьма схожими нарративами. Тому завдання нової української історіографії полягає не в тому, щоб урізноманітнити національну парадигму, а вийти за її межі.

¹¹ Виклад цих думок див.: *Makara M., Sharga M. Arguments for Recognizing the Nationality of the Indigenous Subcarpathian Rusyn People in Ukraine / Transl. E.Rusinko, P.R.Magocsi* [Електронний ресурс]: <http://www.rusynmedia.org/Documents/ZakObl/Arguments.pdf>

¹² *Magocsi P.R. History // Encyclopedia of Rusyn History and Culture / Eds. P.R.Magocsi, I.Pop.* – Toronto, 2002. – P.179.

До нової історії України

Останнім часом з'явилися цілком слушні пропозиції, зокрема й у збірці за редакцією Г.Касьянова та Ф.Тера «Україна як лабораторія транснаціональної історії»¹³, які постулюють, що проблеми, пов'язані з написанням національних і багатоетнічних історій, можна вирішити з допомогою транснаціональних підходів до історії України. У цій статті я розгляну лише один такий підхід, котрий здобуває дедалі більше прихильників в Україні та розглядає її як цивілізаційний і культурний кордон. Тобто водночас як роздільну лінію і місток між Центральною та Східною Європою.

Такий підхід успішно застосовували до історій інших країн Центральної та Східної Європи, зокрема Польщі й Угорщини. Водночас Україна вписується у цю парадигму мабуть краще, ніж будь-яка держава регіону, зважаючи на її розташування на перехресті не лише Східної та Центральної Європи, але й Східної Європи і Балкан, Середземномор'я та євразійських степів. В українській історіографічній традиції сприйняття України як культурного кордону між християнським Сходом і Заходом асоціюється з працями І.Лисяка-Рудницького та І.Шевченка¹⁴. Хоча історію України як багатоетнічної країни та культурного кордону ще не написано, українські історики уже почали рух у цьому напрямі. Їм сприяє в тому їхній досвід вивчення історії України як частини польських, російських чи османських територій, залежно від конкретно-історичного періоду.

Протягом своєї історії Україна була кордоном не лише різних державних утворень, а й – ще важливіше – різних цивілізаційних і культурних зон. Україна завжди була прикордонною зоною між євразійськими степами, де жили кочівники, і заселеними лісовими територіями. Київ, майбутню столицю України, засновано як прикордонний пост між цими двома світами. Боротьба за виживання зі степовиками та подальша колонізація степу – одна з найважливіших тем української історії, хоч історія «рухливого кордону» України – місця взаємодії держав, осілих поселенців і кочівників – так і не знайшла свого Ф.Дж.Тернера чи Г.Ю.Болтона¹⁵. Крим і північночорноморський регіон, заселені грецькими колоністами в античні часи, становили периферійну, але важливу частину Середземномор'я – територію, окреслену римськими *limes*, які збігаються, принаймні у випадку України, з північними кордонами середземноморських держав, у тому числі Османської імперії, та з сучасними північними межами

¹³ Див.: Ukraine as a Laboratory of Transnational History / Ed. G.Kasianov, Ph.Ther. – Budapest, 2009.

¹⁴ Rudnytsky I.L. Ukraine between East and West // *Idem*. Essays in Modern Ukrainian History. – Edmonton, 1987. P.1–10; Ševčenko I. Ukraine between East and West: Essays on Cultural History to the Early Eighteenth Century. – Edmonton, 1996. Див. також: Яковенко Н. «Україна між Сходом і Заходом»: проєкція однієї ідеї // Паралельний світ: Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. – К., 2002. – С.360–364; Чорновол І. «Дике Поле» і «Дикий Захід»: Україна у світлі тези Тернера // Критика. – 2006. – Ч.4; Його ж. Середньовічні фронтири та модерні кордони // Там само. – Ч.10.

¹⁵ Фредерік Джексон Тернер (1861–1932 рр.) – американський історик, автор теорії кордону (фронтір). Герберт Юджин Болтон (1870–1953 рр.) – американський історик, перший дослідник іспано-американського кордону (*прим. ред.*).

поширення ісламу. Прийнявши християнство від Візантії в 988 р., київські князі опинилися на кордоні між східним і західним його відгалуженням, – це ще одна важлива лінія поділу у вітчизняній історії, яку ранньомодерні українські еліти намагалися стерти, просуваючи ідею об'єднання християнських церков.

Століття прикордонної історії спричинили розмитість і фрагментованість української ідентичності. У той час, як кордони створювали й охороняли, аби розділити людей, сусідні прикордонні території були зонами контакту, де відбувалися економічні операції (законні та незаконні), змагання за лояльності та взаємодія ідентичностей¹⁶. Українське степове прикордоння стало місцем зародження особливої когорти степових мешканців – козаків – і відповідного типу ідентичності. У них зазвичай убачають затятих борців проти ісламу та кочівників степу. Проте в межах національного нарративу української історії залишається непоясненим те, чому козаки обрали собі тюркську назву, носили широкі шаровари, як і їхні вороги з Османської імперії, голили голови, як їхні кримськотатарські супротивники, і чому їх найвідоміший образ утілено на картинах у вигляді козака Мамаю, котрий сидить у позі Будди. Відповідь на ці питання досить проста. Козацтво не тільки зневажало державні кордони, постійно викликаючи головний біль у своїх номінальних зверхників із Варшави та Москви, а й руйнувало кордони культурні, що розділяли степ і заселені території, християнство та іслам, польську шляхетську демократію й московську автократію¹⁷.

Пробудження інтересу до історій імперій на Заході та в колишньому СРСР (свідченням чого – статті, опубліковані протягом останніх декількох років у казанському журналі «Ab Imperio»¹⁸) заохочує дослідників історії України до використання порівняльних підходів. Вивчення української минулщини дає унікальну можливість дослідити відносини між центром і периферією, а також між різними периферіями, оминаючи центр імперії. Відома книжка А.Капшелера, в якій він розглядає багатоетнічну історію Російської імперії, спонукає до роздумів із приводу того, як історію українських земель під владою Москви та Санкт-Петербурга можна краще зрозуміти в контексті порівняння з історіями інших неросійських етнічних груп у складі імперії¹⁹. Праця Т.Мартіна «Імперія позитивної дії» дозволяє ліпше усвідомити роль України у виробленні національної політики Радянського Союзу²⁰. Студія Р.Шпорлюка заохочує дослідників піддати детальнішому аналізу вплив імперій Габсбургів, Романових та Османської на дальшу історію України²¹.

¹⁶ М. фон Гаген нещодавно продемонстрував неабиякі переваги застосування парадигми прикордоння до історії Східної Європи у цілому та України зокрема (див.: *Hagen M. von. Empires, Borderlands, and Diasporas: Eurasia as Anti-Paradigm for the Post-Soviet Era // American Historical Review.* – 2004. – Vol.109. – №2. – P.445–468).

¹⁷ Про стратегії козацьких провідників, які були змушені діяти в декількох світах одночасно, див.: *Frick D. The Circulation of Information about Ivan Vyhovsk'kyj // Harvard Ukrainian Studies.* – 1993. – Vol.XVII. – №3/4. – P.251–278.

¹⁸ Див. сайт часопису: [Електронний ресурс]: <http://net.abimperio.net/ru>

¹⁹ Див.: *Kappeler A. "Great Russians" and "Little Russians": Russian-Ukrainian Relations and Perceptions in Historical Perspective.* – Seattle, 2003 = *The Donald W. Treadgold Papers in Russian, East European, and Central Asian Studies.* – №39. – P.8.

²⁰ *Martin T. An Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923–1939.* – Ithaca, 2001.

²¹ Див.: *Szporluk R. Russia, Ukraine and the Breakup of the Soviet Union.* – Stanford, 2001.

Зрозуміло, слід зробити ще дуже багато, щоби залучити українську історію до світового історичного нарративу. Але є одна річ, якої не бракує українським історикам, це – наявність тем, завдяки яким вони можуть це зробити: чи йдеться про історію двох світових воєн, чи революції 1917 р., чи історію комунізму, чи екологічну історію (в межах якої Чорнобиль є та залишиться надзвичайно важливою подією). Український історичний нарратив після 1991 р. все ще далекий від ідеалу української історії як історії частини Європи, котрий сформулював М.Драгоманов у далекому 1891 р. Він, хоча наразі й охоплює всі періоди минулого України, але не завжди звертає увагу на те, що було важливим для М.Драгоманова: «Ріст і спад кількості населення, економіку, ідеї та звичай всередині суспільства та держави, освіту, а також пряму та непряму участь українців усіх класів і культур у розвитку європейської історії та культури»²².

Історію України слід переосмислити заради того, щоби подолати обмеження, накладені на неї спочатку імперською, а потім національною парадигмами. Це дозволить інтегрувати українське минуле в історію Східної Європи та всього континенту. Можна вірити в те, що майбутнє України – в Європі, однак її минуле має бути там, де воно справді відбувалося: посеред багатоманітності світів, створених цивілізаційними та імперськими кордонами впродовж усієї історії території, яку ми сьогодні називаємо Україною. У тому, що українська історія лише виграє, якщо буде уявлена поза рамками, у котрі її поставили імперська та національна парадигми, немає сумнівів. Методи, які сьогодні використовують у межах мікро- та макроісторичних досліджень, неодмінно зроблять українську минувшину повнішою та більш правдивою, розширивши її життєвим досвідом людей різних національностей, культур і політичних поглядів, які населяли цю територію в минулому чи живуть тут сьогодні. Така нова історія України збагатить історію Східної Європи та Європейського субконтиненту і надасть їй нового забарвлення.

²² Цит. за: Ploky S. *Unmaking Imperial Russia: Mykhailo Hrushevsky and the Writing of Ukrainian History*. – Toronto, 2007. – P.156.

This article discusses alternative approaches to the construction of Ukrainian historical narrative. It deals, among other texts, with two recent works by Paul Robert Magocsi, the "History of Ukraine", which appeared in Ukrainian translation in Kyiv in 2007, and "Ukraine: An Illustrated History" (Toronto, 2007). These and other works of contemporary authors are discussed within a broad context of Ukrainian, European and North American historiography of the long twentieth century.

Keywords: *narrative, P.R. Magocsi, national history, multiethnic history, identity, nation, border.*

